

ارائه الگوی عوامل تأثیرگذار بر امنیت رویدادهای ورزشی ایران^۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۷/۱۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۱۱/۲

غلامعلی کارگر^۲، فرزاد غفوری^۳، یوسف محمدی مقدم^۴، غلامرضا مرادی سیاسی^۵

از صفحه ۱۵۷ تا ۱۹۰

چکیده

زمینه و هدف: با توجه به بازتاب وسیع برگزاری رویدادهای ورزشی در رسانه‌های جمعی، امنیت موجود در برگزاری این رویدادها می‌تواند به عنوان نمودی از امنیت در سطح جامعه شناخته شود؛ بنابراین هدف این تحقیق، شناسایی عوامل مؤثر بر امنیت رویدادهای ورزشی در ایران، با تأکید بر مسابقات فوتبال است. **روش‌شناسی:** روش اجرای این تحقیق، توصیفی از نوع کتابخانه‌ای است و جامعه آماری این تحقیق را مطالعات و تحقیقات در حوزه امنیت رویدادهای ورزشی، به ویژه مسابقات فوتبال تشکیل داده‌اند. ابزار گردآوری اطلاعات در این تحقیق، فیش برداری است.

یافته‌ها و نتیجه‌گیری: با توجه به یافته‌های تحقیق، عوامل مؤثر بر امنیت رویدادهای ورزشی در پنج حوزه زیرساخت‌ها، فناوری، رسانه‌ها و تبلیغات، منابع انسانی و اقدامات فرهنگی قابل تقسیم‌بندی هستند. همچنین نتایج تحقیق نشان می‌دهد که فرایند مدیریت امنیت انتظامی رویدادهای ورزشی شامل گام‌های مدیریت برنامه‌ریزی مسابقات، سیاست‌ها و تدابیر انتظامی، سامانه مدیریت ورزشگاه، برآوردها، کنترل ترافیک و تعاملات و مشارکت بین سازمانی است. در انتهای تحقیق، الگوی فرایندی عوامل تأثیرگذار امنیت رویدادهای ورزشی، گام‌های مدیریت امنیت و پیامدهای آن ذکر شده است.

کلیدواژه‌ها

مدیریت امنیت، رویدادهای ورزشی، مسابقات فوتبال، مدیریت انتظامی.

۱. این مقاله برگرفته از رساله دکتری رشته مدیریت ورزشی دانشگاه علامه طباطبائی (ره) است.

۲. دانشیار دانشگاه علامه طباطبائی (نویسنده مسئول)، Lkaregar@yahoo.com

۳. دانشیار دانشگاه علامه طباطبائی

۴. دانشیار دانشگاه علوم انتظامی امین

۵. دانشجوی دکتری مدیریت ورزشی دانشگاه علامه طباطبائی، gms.moradi@gmail.com

گسترش روزافزون ورزش، سبب شده است که مرزهای جغرافیایی، نژادی، قومی، سیاسی و عقیدتی را درمی‌نوردد. تحلیلگران اجتماعی و فرهنگی در دهه‌های اخیر، به پژوهش درباره انواع آداب، مناسک، ارزش‌ها و الگوهای اجتماعی رایج در ورزش مبادرت ورزیده‌اند. از جمله مسائل مهمی که به ویژه در دو دهه‌ی اخیر مورد توجه اندیشمندان اجتماعی و جامعه‌شناسان قرار گرفته، بررسی و تبیین رویدادها و حوادث خشونت‌بار مربوط به مسابقات ورزشی و امنیت آن است. ورزش و فعالیت‌های مربوط به آن، زمان و انرژی فراوانی از افراد هر جامعه را به خود اختصاص داده و جایگاه مهمی در فرهنگ جوامع پیدا کرده است. رقابت‌های ورزشی، ورزشکاران و تماشاگران را در وضعیت‌هایی قرار می‌دهند که ممکن است قواعد، هنجارها و تقسیم کار رایج به آسانی نقض و به رویارویی‌های پرخاش جویانه و خشونت‌آمیز منجر شود.

ورزش به عنوان پدیده‌ای اجتماعی، نیروهای پویایی را در برمی‌گیرد که در کنش متقابل با یکدیگر می‌توانند عناصر موجود در ساختارهای فرهنگی و اجتماعی را تقویت کنند یا آن‌ها را به شکل تازه‌ای درآورند. گسترش روزافزون ورزش، به گونه‌ای است که میلیون‌ها نفر انسان در سراسر جهان از ورزشکاران، مربیان، داوران و مدیران باشگاه‌ها گرفته تا عکاسان، خبرنگاران، دست‌اندرکاران مطبوعات ورزشی و دیگر رسانه‌های گروهی همه و همه در فعالیت‌های ورزشی مشغول به کارند. همچنین ورزش، کانون توجه سیاستمداران، صاحبان صنایع، بازرگانان، متخصصان و محققان رشته‌های گوناگون است. در این میان، فوتبال به دلیل جذابیت خاصش به عنوان یکی از پربیننده‌ترین و پرطرفدارترین رشته‌های ورزشی شناخته می‌شود. هرچند پول، حامیان مالی، زورافزایی، فساد و خشونت در فوتبال و دیگر رشته‌های ورزشی، پدیده‌ای نوظهور نیست؛ اما در چند دهه اخیر، تشدید یافته؛ به طوری که ممکن است خطر نابودی فرهنگ ورزشی را در پی داشته باشد. فوتبال، این ورزش حرفه‌ای که می‌تواند صحنه‌ای برای تبدیل رقابت‌های سازمان‌یافته اجتماعی به مبارزات بدون خشونت باشد؛ خود، گاه و بی‌گاه دست‌خوش خشونت و درگیری‌های پردامنه می‌شود (و شوقی و خسروی نژاد، ۱۳۸۸).

ورزش، امروزه در تمامی جوامع و از جمله در کشور ما ایران، گسترش فراوانی یافته و هر روز بر تعداد افرادی که به صورت رقابتی (قهرمانی) یا به صورت تفریحی (گذرانندن اوقات فراغت) به انواع ورزش‌ها می‌پردازند، افزوده می‌شود. تمامی این فعالیت‌های ورزشی در مکان‌هایی به نام اماکن و تأسیسات ورزشی صورت می‌پذیرند. ایمنی و امنیت در اماکن و تأسیسات ورزشی، یکی از مهم‌ترین عواملی هستند که فراهم آوردن آن‌ها، می‌تواند تأثیر زیادی در جذب هر چه بیشتر افراد به سوی ورزش داشته باشد و به عکس، نبودن آن‌ها، می‌تواند سبب روی گردانی عده زیادی از مردم به ورزش شود.

از این گذشته، تعداد زیادی از انسان‌ها برای تماشای رویدادهای ورزشی به ورزشگاه‌های محل برگزاری می‌روند. امروزه رویدادهای ورزشی، به دلیل منافع فراوانی که در زمینه‌های اقتصادی، فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و زیست‌محیطی دارد؛ برای تمامی کشورها اهمیت فراوانی پیدا کرده است. بسیاری از کشورها یا شهرها، متقاضی برگزاری رویدادهای ورزشی، به ویژه رویدادهای ورزشی بزرگ هستند و به این دلیل، اقدام‌های پنهان و آشکار بسیاری انجام می‌دهند تا بتوانند میزبانی آن‌ها را بر عهده بگیرند. اگر در گذشته، رقابت‌های ورزشی تنها مسابقه نام داشتند و برگزاری آن‌ها فقط به مسائل ورزشی مربوط می‌شد؛ امروزه این رقابت‌ها، رویدادهای ورزشی نام دارند و ضروری است با برنامه‌ریزی صحیح (که اغلب از مدت‌ها قبل از زمان برگزاری رویداد شروع می‌شود)، سازمان‌دهی، رهبری و هدایت مناسب، ایجاد ایمنی و امنیت، کنترل و ارزیابی دقیق و تدوین قانون‌ها، آیین‌نامه‌ها و مقررات مخصوص که بسیاری از آن‌ها ربطی هم به ورزش ندارند، مدیریت شوند (جلالی فراهانی، ۱۳۹۳). نقش پلیس در مدیریت انتظامی امنیت و پیشگیری از ناآرامی‌های ورزشی بسیار مهم و تعیین‌کننده است که با مدیریت مناسب می‌تواند از بروز برخی از پرخطرهای ورزشی جلوگیری کند؛ بنابراین سؤال اصلی این تحقیق، این است که عوامل مؤثر در امنیت رویدادهای ورزشی ایران کدام‌اند؟

بیان مسئله

ورزش جایگاه مناسبی را در برنامه‌های اجتماعی، فرهنگی، تفریحی، اوقات فراغت و سرگرمی پیدا کرده است. از طرف دیگر، ورزش میدان خوبی برای دست‌اندرکاران اجرایی و ورزشکاران جهت ورود به سایر فعالیت‌های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی است.

ورزش تجارت بزرگی است و مردم نیز برای آن هزینه می‌کنند. رسانه‌های گروهی به تبلیغ و ترویج آن می‌پردازند. اکنون صنعت ورزش رشد زیادی پیدا کرده است. کامت و استاجل با بررسی کل صنعت ورزش آمریکا-از ساخت کالاهای ورزشی تا داوری بازی‌های مختلف- نشان دادند که این صنعت سالیانه ۶۳/۱ میلیارد دلار تجارت می‌کند و در بین صنایع بزرگ آمریکا، در ردیف ۲۲ قرار دارد و رتبه آن از صنایع اتومبیل، نفت، چوب و ترابری هوایی بالاتر است. بدون تردید توسعه و اداره این صنعت در هر کشور، به مدیریت ورزشی مناسب نیاز دارد. رویدادها و مسابقات ورزشی در سطح کشوری، منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی، فراتر از یک پدیده‌ی ورزشی است؛ بنابراین مدیریت امنیت ورزشی در این سطوح نیز بسیار گسترده‌تر از مدیریت یا اداره کردن مسابقات است (رمضانی‌نژاد، ۱۳۸۸). امروزه فرآیند امنیتی، از مهم‌ترین و ضروری‌ترین مسائل برنامه‌ریزی و سازمان‌دهی در حیطه فعالیت برگزارکنندگان رقابت‌های ورزشی است؛ دلیل آن نیز توجه و حضور انبوه افشار مختلف جامعه در فضاهای ورزشی، مانند ورزشگاه‌های فوتبال است که به تمهیدات مرتبط با امنیت بیش از پیش نیازمند است. تمهیدات و فرایندهای امنیتی در اماکن اجتماعی- ورزشی (به خصوص ورزشگاه‌ها)، جایگاه ویژه‌ای در برنامه‌ریزی برگزارکنندگان رویدادها و رقابت‌های بزرگ و بین‌المللی دارد و امروزه مجریان ارشد رقابت‌های ورزشی، در پی یافتن راهکارهایی برای مقابله و پیشگیری از حوادث پیش‌بینی نشده در ورزشگاه‌ها و اماکن ورزشی هستند. با توجه به موفقیت‌های کشورهای نظیر انگلستان و ایتالیا در زمینه پیشبرد اهداف ایمنی و امنیتی در ورزشگاه‌ها؛ در کشور ما نیز این الزام به چشم می‌خورد. کمبود امنیت و ایمنی در مسابقات و به دنبال آن ایجاد حوادث مکرر در اماکن مختلف و رویدادهای ورزشی از جمله لیگ‌های ورزشی ایران، مبین این امر است (نیازی‌پور، ۱۳۹۳).

با توجه به اینکه خشونت در ورزش، یکی از موارد اغتشاش اجتماعی محسوب می‌شود؛ این موضوع وجود یک نوع بحران را در جامعه گوشزد می‌کند که باید تحت کنترل درآید؛ زیرا اغتشاش، یک نوع اقدام شورشی است که با ایجاد اختلال و بی‌نظمی، کارکرد حاکمیت را زیر سؤال می‌برد. از آنجاکه مجموعه‌ای از عوامل سبب بروز پدیده خشونت در ورزش می‌شوند؛ مدیریت و کنترل آن مستلزم اتخاذ تدابیر پیشگیرانه و مقابله‌ای است (حاج بیگی و مسعودی، ۱۳۸۵).

مهم‌ترین درگیری در میان تماشاگران ورزشی ایران -در دهه‌های اخیر- در آبان ماه سال ۱۳۵۸ در جریان بازی دوستانه بین تیم‌های استقلال و پرسپولیس در اواخر بازی رخ داد که طرفداران تیم پرسپولیس به درون زمین هجوم آوردند و بازی نیمه‌تمام قطع شد. از آن سال به بعد، برخوردهای خشونت‌آمیزی به ویژه در عرصه رشته فوتبال از جمله هجوم تماشاگران به داخل زمین، ضرب و جرح داوران، آسیب رساندن به اموال عمومی در بیرون ورزشگاه، پرتاب سنگ از سوی تماشاگران به درون زمین، سنگ‌پرانی برخی تماشاگران، اغتشاش در ورزشگاه، زدوخورد بازیکنان دو تیم با یکدیگر و اغتشاش در سکوهای تماشاگران افزایش یافت؛ به طوری که در پایان بازی آخرین مسابقه فوتبال لیگ برتر ایران (در سال ۱۳۹۴)، بین تیم‌های نفت تهران و تراکتورسازی تبریز؛ با هجوم تماشاگران به داخل زمین و همچنین پیامدهای ناگوار آن در سطح ورزشگاه، حوادث بسیار تلخی پدید آمد و موجب تخریب اموال عمومی در داخل و خارج از ورزشگاه و از طرفی آسیب دیدگی جسمی برخی تماشاگران و مأموران امنیتی شد.

نقش پلیس در مدیریت انتظامی امنیت و پیشگیری از ناآرامی‌های ورزشی، بسیار مهم و تعیین‌کننده است که با مدیریت مناسب، می‌تواند از بروز برخی از پرخاشگری‌های ورزشی جلوگیری کند. بسیاری تصور می‌کنند که پلیس و مسئولان در یک رویداد ورزشی، بخشی از پشت صحنه اصلی هستند و مسابقات بدون آن‌ها، مطلوب و ایمن برگزار نخواهد شد. پلیس و مسئولان امنیتی ورزش، واقعاً نقش به‌سزایی در امنیت یک فعالیت ورزشی ایفا می‌کنند؛ برقراری نظم و امنیت تماشاگران، جلوگیری از ازدحام جمعیت در ورزشگاه‌ها، حفاظت از تماشاگران در تمامی مراحل برگزاری مسابقات، سالم نگه داشتن وسایل نقلیه و اتوبوس‌های مملو از تماشاگران، امنیت اماکن، تأسیسات و تجهیزات ورزشگاه‌ها در رویدادهای ورزشی از نظر عملی و اجتماعی، فرایند بسیار پراهمیتی است که بر عهده آنان است و از ارکان اصلی برگزاری مناسب رویدادهای ورزشی و از همه مهم‌تر، باعث رشد صنعت ورزش خواهد شد؛ بنابراین در این تحقیق نیز سعی شده است تا عوامل مؤثر بر امنیت رویدادهای ورزشی ایران مورد بررسی قرار گیرند.

پیشینه تحقیق

رحیمی و همکاران (۱۳۸۱)، در تحقیق خود بیان داشته‌اند که ساختار نامناسب ورزشگاه‌ها، مهم‌ترین عاملی است که باعث نارضایتی تماشاگران می‌شود و اکثر مجموعه‌ها و استادیوم‌های فوتبال کشور، باید به نحوی مورد بازسازی و نوسازی قرار گیرند. عوامل مدیریتی و نحوه برنامه‌ریزی مسابقات فوتبال ایران، هماهنگی با سایر ارگان‌ها و نحوه برخورد مسئولان و مأموران کنترل، از نظر تماشاگران وضعیت مطلوبی نداشته و تجدیدنظر در انجام وظایف ایشان - از طریق برگزاری کلاس‌های توجیهی و آموزشی - ضروری به نظر می‌رسد. در جلوگیری از امکان بروز آشوب یا واکنش‌های رفتاری نامناسب؛ توجه به دآوری عادلانه، نظم در انجام مراحل یک مسابقه و برخورد با بازیکنان خاطی، از اهمیت بالایی برخوردار است. از دیدگاه بازیکنان، حساسیت‌های کاذب و خبرسازی جراید و صداوسیما در متشنج ساختن جو استادیوم و رفتار سوء تماشاگران - قبل از شروع مسابقه - بسیار مؤثر است.

الهی و پورآقایی (۱۳۸۴)، وضعیت استادیوم‌های فوتبال کشور را در برخی شاخص‌ها، با استانداردهای اروپایی مقایسه کردند که بر اساس آن - در حیطه امکانات و تسهیلات تماشاگران - بیش از ۷۰ درصد استادیوم‌های کشور وضعیت بسیار ضعیف داشتند. در این تحقیق، همچنین وضعیت استادیوم‌های فوتبال کشور بر اساس برخی ویژگی‌های امنیتی نیز بررسی شد که طبق آن، وضعیت بیش از ۸۰ درصد استادیوم‌ها در شاخص‌هایی همچون وجود مکان مناسب برای تفتیش بدنی تماشاگران در بدو ورود به استادیوم‌ها، سرپوشیده بودن محل عبور بازیکنان و داوران از رختکن‌ها به زمین مسابقه و نیز وجود محل‌های ویژه نصب دوربین مخفی در استادیوم، متوسط به پایین (متوسط، ضعیف و بسیار ضعیف) ارزیابی شد.

قاسمی و همکاران (۱۳۸۸) در تحقیق خود، نقش برخی متغیرهای پیش وضعی، همچون متغیرهای مرتبط با نیروی انتظامی، رضایت از عوامل وضعیتی، استفاده از رسانه‌های جمعی و قرار گرفتن در جماعت انبوه تماشاگران را در تبیین وندالیسم و اوباشگری در ورزش فوتبال آزمودند. نتایج تحقیق نشان داد که هیجان‌طلبی و عقده‌گشایی، سابقه درگیری و نزاع، تیم‌گرایی، از هم گسیختگی روانی خانواده، تأثیرپذیری از گروه همسالان، تماشای فیلم‌های خشونت‌آمیز، کنترل پلیس، جماعت

انبوه، بحران‌ها و وقایع زندگی، رضایت از عوامل وضعیتی، سابقه رفتار مجرمانه و تحریک مطبوعات ورزشی، به‌طور معناداری واریانس متغیرهای وندالیسم و اوباشگری را تبیین می‌کنند. به‌طور کلی، این محققان معتقدند که حساسیت‌های کاذبی در ورزش فوتبال شکل گرفته که سبب شده برخی ناهنجاری‌ها و کج رفتاری‌ها در دو گروه تماشاگران و ورزشکاران به وجود آید.

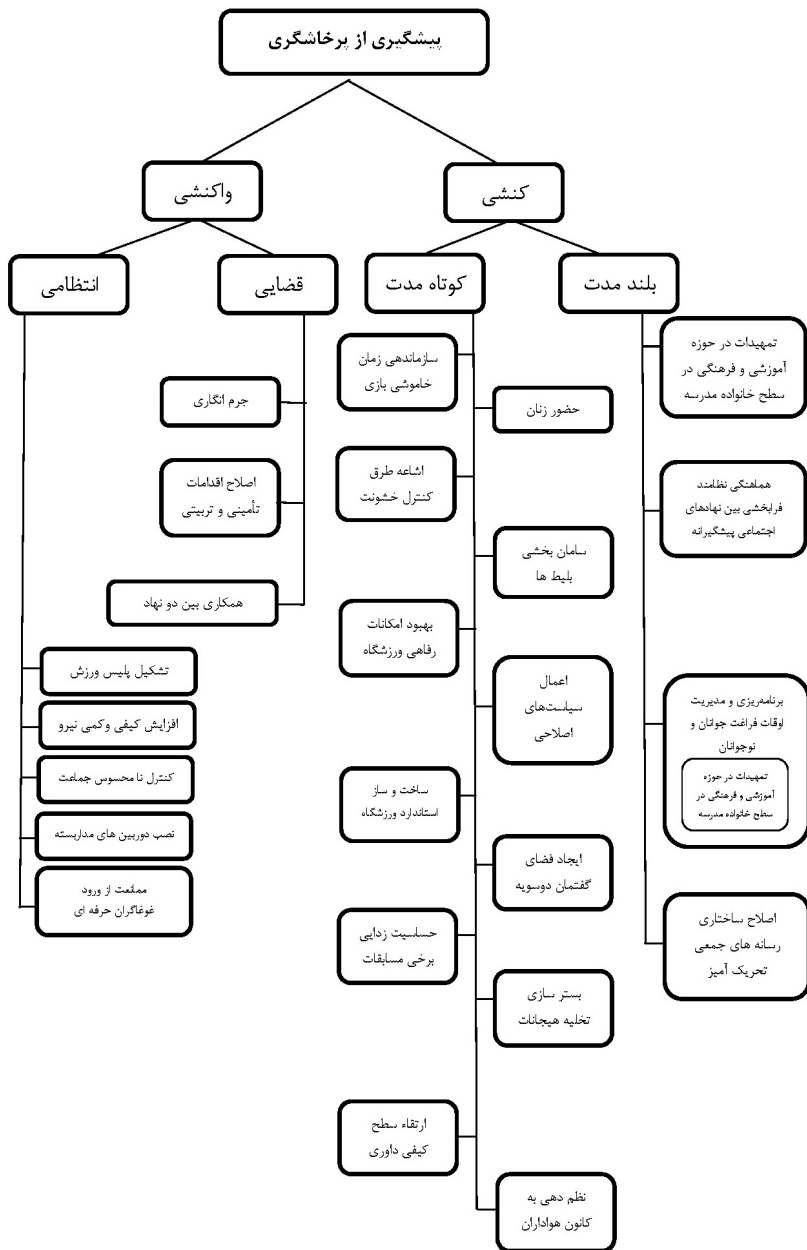
اسدی و همکاران (۱۳۸۹) در پژوهش خود، ابعاد مختلف امنیت گردشگری ورزشی ایران، از دیدگاه گردشگران ورزشی خارجی حاضر در رویدادهای داخل ایران را مورد مطالعه قرار داده و به این نتیجه رسیدند که ناامنی در حریم شخصی و نیز پرخاشگری اجتماعی و احساس ناامنی روانی، از مهم‌ترین موارد احساس ناامنی گردشگران بوده است. نتایج کلی تحقیق نشان داد که گردشگران ورزشی - قبل از سفر به ایران - در مورد عوامل مخل امنیت؛ نظیر دزدی، ناامنی در حریم شخصی و پرخاشگری اجتماعی، احساس ناامنی می‌کردند؛ اما پس از حضور در ایران، این احساس ناامنی به میزان قابل توجهی کاهش پیدا کرد. عدم احساس امنیت قبل از حضور در ایران، نتیجه تأثیر رسانه‌ها و مجاری ارتباطی؛ مانند تلویزیون، اینترنت، خانواده و آشنایان بود. ۳۴/۸ درصد گردشگران ورزشی، قبل از سفر به ایران در مورد مسئله امنیت احساس نگرانی نمی‌کردند.

مهاجرین (۱۳۹۲)، در تحقیقی تحت عنوان «غوغاگری ورزشی» به ابعاد مختلف خشونت و پرخاشگری ورزش در فوتبال ایران پرداخته و در مبحث راه‌کارهای کنشی بلندمدت، به اتخاذ تمهیدات در حوزه آموزشی و فرهنگی در دو محیط خانواده و مدرسه، هماهنگی نظاممند و فرابخشی نهادهای اجتماعی پیشگیرانه و برنامه‌ریزی، مدیریت اوقات فراغت نوجوانان و جوانان و اصلاح ساختار برخی رسانه‌های جمعی تحریک‌آمیز و همچنین در راه‌کارهای کنشی کوتاه مدت به ساماندهی زمان خاموشی مسابقه، ترویج سازوکارهای کنترل خشونت فردی، تسهیل و بهبودسازی امکانات و تجهیزیات طرفداران فوتبال، ساخت‌وساز بهینه با رعایت استاندارد در ورزشگاه، حساسیت‌زدایی از برخی مسابقات، ارتقای سطح کیفی داوری، نظم‌دهی به کانون هواداران و کنترل لیدرها، بسترسازی برای تخلیه هیجانات جمعی، ایجاد فضای گفتمان دوسویه میان طرفداران و مسئولان در خصوص پاره‌ای از مشکلات برای شفاف‌سازی،

اعمال سیاست‌های اصلاحی مؤثر بر برخی از عوامل خشونت‌زا در ورزشگاه، سامان بخشی بلیت‌های الکترونیکی، حضور زنان در ورزشگاه و تهیه راه‌کارهای واکنشی قضایی به جرم انگاری غوغاگری ورزش (هولیگان‌سیسم)، اقدامات تأمینی- تربیتی در قبال غوغاگران، همکاری دستگاه قضایی با دستگاه انتظامی و در بخش راه‌کارهای واکنشی انتظامی؛ تأسیس پلیس ویژه ورزشگاه، افزایش کمی و کیفی کارکنان نیروی انتظامی، بهره‌گیری از نیروهای کنترل نامحسوس در میان جمعیت‌های ورزشی، راه‌اندازی دوربین‌های مداربسته در ورزشگاه و بیرون از آن و ممانعت از ورود سرکردگان غوغاگری ورزشی و نظارت بر آن‌ها در روز مسابقات را به خوبی ارائه کرده و در پایان الگوی پیشگیری از غوغاگری ورزشی در فوتبال ایران را ارائه داده است.

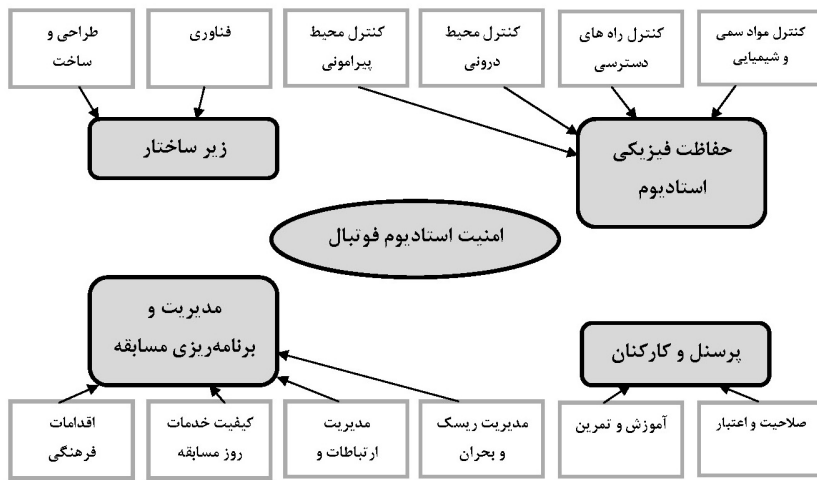
الگوی پیشگیری از پرخاشگری ورزشی

منبع: (مهاجرین، ۱۳۹۲)

فرجی (۱۳۹۳)، در تحقیق خود تحت عنوان «طراحی الگوی ارتقای امنیت استادیوم‌های فوتبال ایران»، به این موضوع پرداخته است. نتایج تحلیل سلسله مراتبی این پژوهش، نشان داد که چهار عامل زیرساختار، حفاظت فیزیکی استادیوم، مدیریت و برنامه‌ریزی مسابقات و کارکنان، به ترتیب بیش‌ترین اهمیت را در ارتقای امنیت استادیوم‌های فوتبال دارند و در نهایت، به فدراسیون فوتبال و سازمان لیگ ایران پیشنهاد شده است؛ جهت ارتقای امنیت استادیوم‌های فوتبال ایران، توجه به زیرساخت‌های این رشته ورزشی را در اولویت قرار دهند و با توجه به قدیمی بودن بسیاری از استادیوم‌ها، بازسازی این استادیوم‌ها ضروری به نظر می‌رسد و در بحث بازسازی بهتر است مسائل امنیتی استادیوم‌ها بیشتر مورد توجه قرار گیرد.

الگوی ارتقای امنیت استادیوم‌های فوتبال ایران

شهبابی و همکاران (۱۳۹۵)، در تحقیقی با عنوان «بررسی عوامل مدیریتی مؤثر بر نقش پلیس در مواجهه با رفتارهای خشونت‌آمیز تماشاگران در ورزش فوتبال شهر تهران»، پلیس را یکی از ارکان مهم مدیریت رفتار تماشاگران در کاهش پرخاشگری و هیجانات حاضران در ورزشگاه که نقش مهمی را ایفا می‌کند، معرفی کرده است؛ همچنین نقش عوامل مدیریتی مؤثر پلیس در رویارویی با رفتارهای خشونت‌آمیز تماشاگران در ورزش فوتبال را تبیین کرده است. تحقیق فوق از نوع توصیفی، اکتشافی و

با استفاده از روش پیمایشی بر روی تماشاگران مسابقات استقلال و پرسپولیس و نفت انجام شده است. نتایج تحلیل عاملی تأییدی و آزمون رگرسیون چند متغیره، حاکی از تأثیر عامل امکانات ورزشگاه محل برگزاری مسابقه فوتبال و نیز وضعیت و شرایط برگزاری مسابقه به عنوان مهم‌ترین عوامل مدیریتی مؤثر بر نقش ناچا، در رویارویی با رفتارهای خشونت‌آمیز تماشاگران در ورزش فوتبال در شهر تهران است.

کلیفورد استوت و جف پیرسون (۲۰۰۶ - ۲۰۰۳) - از محققان دانشگاه لیورپول انگلستان - در پژوهش‌های خود در خصوص عوامل مؤثر بر اوباشگری و خشونت در ورزش فوتبال، مجموعه پژوهش‌هایی با عناوین زیر را به انجام رسانیدند: اوباشگری قوانین تحریم، تناسب و مقررات عمومی برقراری نظم در فوتبال، مطالبات پلیس و کنترل هواداران فوتبال انگلیس در یورو ۲۰۰۰.

آن‌ها در این مطالعات، به بررسی رابطه بین عملکرد نیروی انتظامی در کنترل نظم و برقراری امنیت ورزشگاه و میزان اوباشگری و خشونت در استادیوم‌های ورزشی پرداختند. آن‌ها به این نتیجه رسیدند که رفتار پلیس در قبال تماشاگران، در بروز اوباشگری نقش بسیار مهم و تعیین‌کننده‌ای دارد؛ زیرا هم می‌تواند هواداران را از صحنه آشوب و درگیری دور کند و هم تحریک‌کننده آن‌ها باشد. در واقع آن‌ها فراتر از هر متغیر و عوامل دیگری، به نقش پلیس در شکل‌گیری و بروز رفتارهای خشونت‌آمیز هواداران فوتبال توجه کرده‌اند.

هال (۲۰۱۰)، با بررسی راهبردهای تأمین امنیت و شیوه‌های مدیریت ریسک در ورزش‌های انگلستان، به این نتیجه رسید که در وقایع ناگواری که در فوتبال انگلستان اتفاق افتاده، مثل حادثه استادیوم هیلزبرو؛ دولت انگلستان را وادار به وضع استانداردها و قوانین ایمنی و امنیت در استادیوم‌ها کرد. همچنین برای مبارزه با فعالیت‌های تروریستی و رفتارهای غیرقانونی و ناهنجار تماشاگران در رویدادهای ورزشی، برخی تدابیر و اقدامات امنیتی جدید به کار گرفته شد که این اقدامات به نحوه طراحی استادیوم، فناوری، مدیریت ریسک و نحوه میزبانی و برگزاری مسابقات مربوط می‌شد. دولت انگلستان با وضع این قوانین و نیز بهره‌گیری از اقدامات امنیتی جدید؛ مسیری را در جهت مبارزه با هولیگانیزم، مشکلات مربوط به ازدحام جمعیت و حوادث تروریستی در پیش گرفت. این قوانین، هولیگانیزم را ممنوع و انواع خطاهایی که افراد به خاطر

آن‌ها باید مجازات شوند را مشخص و طبقه‌بندی می‌کند. همچنین واحد «اطلاعات عملیات» فوتبال ایجاد شد تا اطلاعات و آمار حوادثی که در اطراف استادیوم‌های ورزشی اتفاق می‌افتد را جمع‌آوری کرده و منتشر کند. هر باشگاه فوتبال، موظف شد که تأییدیه ایمنی استادیوم را اخذ کند. به‌علاوه برای هر یک از باشگاه‌های فوتبال یک مأمور ایمنی اختصاص داده شد تا با استفاده از راهبردهای ایمنی - در روز مسابقه - به مدیریت بهتر اماکن کمک کند.

پرادیساتاپورن و همکاران (۲۰۱۱)، برای امنیت بخشیدن بیشتر به رویدادهای ورزشی نوعی بلیت دیجیتالی هوشمند اختراع و معرفی کردند که می‌تواند در کنار بلیت‌های سنتی و معمولی مورد استفاده قرار گرفته و اطلاعات بیشتری را در جهت اهداف امنیتی ذخیره و در اختیار سازمان دهندگان رویداد قرار دهد. به گفته محققان، در المپیک ۲۰۰۸ چین (پکن)، از فناوری امواج رادیویی موجود در بلیت‌ها برای تأمین امنیت استفاده شد که می‌تواند به سرعت در هر مکانی با اهداف امنیتی استفاده شود که تصویر و نام صاحب بلیت در آن ثبت می‌شود؛ اما در بلیت دیجیتالی هوشمند، اطلاعات کمکی دیگری همچون داده‌های GPS، موقعیت سکوها و صندلی‌ها و نیز اطلاعات شخصیتی و هویتی افراد نیز فراهم می‌شود که می‌تواند به پیشگیری از وقوع جرم در استادیوم‌ها کمک کند. در صورت وقوع درگیری بین تماشاگران و یا مشاهده موارد امنیتی مشکوک، به کمک بلیت دیجیتالی هوشمند اطلاعات مربوط به موقعیت درگیری توسط تماشاگران به مرکز کنترل ارسال شده و نیروهای امنیتی به سرعت وارد عمل می‌شوند. کاربرد دیگر بلیت دیجیتالی هوشمند این است که در صورت ریزش استادیوم می‌توان از سامانه GPS برای جست و جوی افراد باقی‌مانده در زیر آوار استفاده کرد.

تیلور و توهی (۲۰۱۱)، معتقدند که بعد از حوادث سپتامبر ۲۰۰۱، نگرانی‌های عمده‌ای که در مورد ایمنی و امنیت عمومی وجود داشت؛ مدیریت رویدادهای ورزشی بزرگ را دچار تغییر کرده و وضعیت امنیت این رویدادها را به ناچار نیازمند بهبود ساخت. این محققان با انجام مصاحبه‌های عمیق با ۱۰ تن از مدیران استادیوم‌های استرالیا، آن دسته از مسائل ایمنی و امنیت مرتبط با میزبانی یک رویداد ورزشی در آن کشور را مستندسازی کردند. یافته‌های تحقیق نشان داد که فرایندها و شیوه‌های تأمین ایمنی و امنیت این رویداد، به شدت بر پایه فلسفه مدیریت ریسک قرار گرفته است.

پوشش رسانه‌ای نیز حدی از مقبولیت عمومی از امنیت و نظارت‌های افزایش یافته را به تصویر کشیده است. همچنین دیدگاه کنونی استرالیا به این مسئله ایمنی برگرفته از مسائل سیاسی و رسمی این کشور، تا حدود زیادی حاصل مشاوره‌های صورت گرفته با اجتماع است.

رمضان اوغلو (۲۰۱۲) در پژوهش خود، رفتار تماشاگران حاضر در رقابت‌های فوتبال ترکیه را از دیدگاه نیروهای امنیتی و پلیس بررسی کرده و برخی از راهکارهای مقابله با رفتارهای خشونت‌آمیز را برشمرده است. از مجموع ۱۴۷ نفر شرکت کننده در این تحقیق، بیش از ۷۲ درصد معتقد بودند نباید به تماشاگرانی که الکل مصرف کرده و رفتارهای تعصبی دارند اجازه ورود به استادیوم داده شود؛ زیرا تماشاگرانی که از خود رفتارهای تعصبی بروز می‌دهند، مشکلات و مسائل زیادی برای نیروهای پلیس به وجود می‌آورند. بیش از ۶۷ درصد پاسخ‌دهنده‌ها، معتقد بودند که رسانه‌ها موجب افزایش رفتارهای تعصبی و خشونت تماشاگران می‌شوند. لیدرهای تماشاگران و همچنین نحوه قضاوت داوران نیز از دیگر عامل‌های افزایش رفتارهای منفی و تعصبی تماشاگران بودند. به گمان نیروهای امنیتی و پلیس اولین اخطار برای رفتارهای منفی تماشاگران احساساتی و متعصب، باید شامل جلوگیری و ممانعت از ورود آن‌ها به استادیوم (۲۷ درصد)، آموزش تماشاگران (۲۵/۱ درصد)، آگاه کردن تماشاگران از نحوه رفتار درست در استادیوم (۱۸ درصد) و درنهایت استفاده از زور (۱۴/۵ درصد) و دستگیری تماشاگران خاطی (۱۵/۴ درصد)؛ از اقدامات پلیس و نیروهای امنیتی جهت مبارزه با خشونت تماشاگران و ناامنی در استادیوم عنوان شد. به گزارش این محقق؛ نیروهای پلیس شرکت کننده در این تحقیق، در فعالیتهای آموزشی همچون هم‌اندیشی‌ها و همایش‌های مربوطه شرکت نمی‌کنند و این در حالی است که این افراد باید به آموزش‌های ضروری همچون آموزش نحوه مقابله با رفتارهای احساسی و تعصبی تماشاگران اهمیت قائل شده و در این دوره‌ها شرکت داشته باشند.

مبانی نظری پژوهش

از هنگامی که انسان‌ها بر آن شدند تا از دل کوه‌ها و جنگل‌ها بیرون آیند و در کنار هم به صورت دسته‌جمعی زندگی کنند؛ نیاز به امنیت را احساس کردند. آنگاه با پیدایش اجتماعات و گروه‌ها و قبایل مختلف، راه‌های وصول به امنیت مورد توجه و مطالعه قرار

گرفت. پس از تشکیل کشورهای کوچک و بزرگ در جهان، موضوع امنیت بیشتر مورد توجه فرمانروایان واقع شد. با تشکیل امپراطوری روم و ایران، مباحث مربوط به امنیت داخلی بیش از پیش مورد توجه و تأکید قرار گرفت و سردمداران آن زمان، علاوه بر تأمین امنیت خارجی (برون مرزی) به امنیت داخلی (درون مرزی) نیز اهمیت دادند و برای وصول به آن دست به اقداماتی زدند؛ مثلاً امپراطوری هخامنشی در ایران، آتشکده‌هایی بر فراز تپه‌ها و کوه‌های مرتفع ایجاد کرد و امپراطوری روم نیز برای اطلاع‌رسانی سریع، سواران تندرویی تربیت کرد. امروزه دولت‌های ملی، برای حفظ و پیشرفت نظام‌های خود همواره درصدد استقرار و تقویت امنیت داخلی خود هستند. بدون امنیت و نظم داخلی، هیچ برنامه‌ای در داخل کشور قابل اجرا نیست و پیشرفت و ترقی اقتصادی کشورها از نظر سرمایه‌گذاری و طرح‌ریزی برای توسعه و فعالیت‌های مشابه، در گرو تأمین نظم و امنیت داخلی است. امنیت، مفهومی است با زمینه‌های گوناگون سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، قضایی و... این مفهوم همانند بسیاری از مفاهیم علوم انسانی و سیاسی به لحاظ کیفی بودن فاقد تعریف مشخص، واحد و مورد قبول همگان است. به‌طور مثال؛ برخورداری از وضعیتی ایمن و مطمئن در برابر خطرات و تهدیدات و احساس رهایی از اضطراب و دغدغه خاطر، تعابیری است که برخی از فرهنگ‌های لغات درباره امنیت ذکر کرده‌اند. این تعابیر به خوبی نشان می‌دهد که امنیت شامل وضعیت‌های کاملاً ذهنی و احساسی تا موقعیت‌های کاملاً عینی و بیرونی است. از نظر حقوق بشر امنیت اطمینان خاطر است که به موجب آن افراد خواهند توانست بدون هیچ‌گونه مزاحمتی در جامعه به زندگی ادامه دهند و حکومت و مجریان امنیت (پلیس) نیز به اجرای قدرت سیاسی طبق اراده ملی پرداخته و مانعی بر سر راه نداشته باشند؛ بنابراین امنیت حداقل دارای دو بستر اولیه و اساسی است که عبارت است از: امنیت فردی و امنیت اجتماعی (یزدان فام، ۱۳۸۸).

مازلو در نظریه سلسله مراتب نیازهای انسانی^۱ - در سال ۱۹۴۳ میلادی - موضوع اهمیت امنیت و آرامش در وجود انسان را مورد توجه قرار داده است؛ بنا به نظر وی، امنیت و نیازهای حفاظت در برابر خطر و تهدید از مهم‌ترین نیازهای بنیادین انسان است که باید هرچند به صورت ناقص ارضا شود؛ همانا این نیازها مرتبط به حفظ جان یا

1. Maslow, Hierarchy of Needs Theory

صیانت نفس در وجود انسان‌ها هستند (کوپ روسنر، ۲۰۰۵). افراد می‌توانند از اصطلاح امنیت تحت تأثیر عوامل مختلف، برداشت‌ها و دیدگاه‌های متفاوتی داشته باشند. امنیت مفهومی پیچیده، متعارض و به شدت متکی بر نگرش‌ها و ارزش‌هاست. اغلب مردم بر این باورند که وقتی فرد، گروه یا دولتی زندگی دیگران را به خطر می‌اندازند یا اموال آن‌ها را غارت می‌کنند؛ موضوع حفظ امنیت پیش می‌آید. در میان حوزه‌های مختلف؛ فرهنگ، ایدئولوژی و نژاد نقش چشمگیری در شکل‌گیری ناامنی دارند. شاید هر فرد بتواند در زمینه تعریف ایمنی و امنیت، تعاریف متعددی را بیان کند؛ اما توجه به دیدگاه‌های ویژه از سوی افراد متخصص و منابع معتبر، معانی ایمنی و امنیت را بیشتر برای عموم آشکار می‌سازد. در اینجا مناسب است به تعریف لغوی این موضوع در واژه‌نامه‌های مختلف نگاهی بیندازیم؛ سپس چند دیدگاه مختلف در این زمینه را بیان کنیم. با توجه به تعاریف از جنبه‌ها و چارچوب‌های مختلف، ما می‌توانیم آن چیزی را که در مورد ایمنی در ذهن خود داریم را در جهت پیشبرد اهداف شخصی و اجتماعی مورد استفاده قرار دهیم.

در مطالعات مسائل مرتبط با امنیت، نظریه‌های مختلفی مطرح شده است. واقع‌گرایی، نواقح‌گرایی، نئولیبرالیسم نهادگرا و پسا اثبات‌گرایی، نظریه‌های برجسته در حوزه امنیت محسوب می‌شوند که درون خود، دارای گرایش‌ها و نظریه‌های مختلفی هستند. تفکر سنتی درباره امنیت در چارچوب مسلط رهیافت واقع‌گرایی قرار دارد. سه مؤلفه اصلی این رهیافت عبارت‌اند از: تأکید بر تهدید نظامی و نیاز به واکنش شدید، تأکید بر وضع موجود و محوریت دولت در ایجاد امنیت پایدار. مکتب نواقح‌گرایی معتقد است که واحدهای تشکیل‌دهنده یک نظام وابسته به یکدیگر نبوده و چارچوب و اهداف مرتبط با امنیت آنان نیز از یکدیگر جدا خواهند بود. مکتب لئولیبرالیسم نهادگرا ضمن تأکید بر نقش مهم دولت در ایجاد امنیت به وسیله نیروهای نظامی داخل کشور، در برقراری صلح و امنیت در فراسوی مرزها و دولت‌ها نظر دارد. این موضوع را می‌توان در اندیشه‌های کانت، آشکارا مشاهده کرد. پسا اثبات‌گرایان، فرایندهای ساختاری امنیت را مرتبط با افزایش آگاهی، شناخت و ساخت و پرداخت زیربنای اجتماعی می‌دانند (بزدان فام، ۱۳۸۸).

بنا به نظر ویویان، داتری و دون^۱ ۱۹۹۴، واژه امنیت تعابیر متفاوتی را در محیط انسان شامل می‌شود که مهم‌ترین آنان؛ کنترل عوامل خطرزا (بحران‌ها) است که باید در اجتماعات انسانی آن را مهار کرد و بنا به نظر آنان مجموعه‌ها و سازمان‌ها در هر شرایطی باید برنامه‌های مدونی در زمینه مدیریت خطر و مقابله با حوادث داشته باشند (داتری و دون، ۱۹۹۴).

کارلسیل^۲ (۲۰۰۳)، امنیت را در تحلیل و ایجاد برنامه‌هایی می‌داند که از اسناد و تجهیزات موجود به درستی محافظت کند. به نظر وی، در هر مجموعه‌ای تجهیزات و اسنادی وجود دارد که می‌تواند در مواقع بحرانی به کمک برگزار کننده رویداد بیاید و محافظت از آنان امنیت رویداد را تضمین می‌کند؛ همین طور به این نکته اشاره دارد که ایمنی و امنیت با ایجاد گزارش‌های ضروری، دستورالعمل‌ها و ایجاد فناوری‌های نرم‌افزاری خاص تضمین خواهد شد (کارلسیل، ۲۰۰۳). برگ^۳ (۱۹۹۲)، اعتقاد دارد که ایجاد زمینه‌های ایمنی و امنیتی در فضاهای ورزشی، ارتباط مستقیمی با بسیاری از تمهیدات مخصوص در زمینه سلامت افراد شرکت کننده در رویداد دارد؛ وی ایمنی را در حفظ سلامت جانی استفاده‌کنندگان از مجموعه‌های ورزشی خلاصه می‌کند (فرید، ۱۳۸۸).

فرد^۴ (۲۰۰۴)، امنیت در مجموعه‌های ورزشی را در ایجاد تفاهم‌نامه‌ها و قراردادهایی می‌داند که در حیطه‌های مختلفی از قبیل پیش‌بینی تدابیر پزشکی (اورژانس)، پیشگیری از حوادث برق‌گرفتگی (الکتریسیته)، برقراری ارتباط مناسب با نیروهای پلیس محلی، جلوگیری از بمب‌گذاری‌ها و تروریسم است. این موارد می‌توانند در حفظ جان افراد نقش مثبتی را ایفا کنند (فرید، ۱۳۸۸). فروسدیک^۵ (۱۹۹۷)، ایمنی در میداين ورزشی را مشتمل بر ۳ بخش مختلف می‌داند که عبارت‌اند از: سخت‌افزار یا ساختار ورزشگاه و مجموعه ورزشی، نرم‌افزار یا مدیریت (استفاده از نیروهای کارآمد در برگزاری رقابت) و فرهنگ و تعصبات ملی و منطقه‌ای (رحیمی و همکاران، ۱۳۷۹).

1. Vivan. Daugherty and dunn
2. Carlisle
3. Berg
4. Fried
5. Frosdick

شعبان زاده (۱۳۷۸)، واژه مدیریت ایمنی را چنین بیان می‌کند: «از آنجاکه تماشاگران با اهداف مختلفی مانند لذت بردن از تماشای بازی، حمایت از تیم مورد علاقه، پر کردن اوقات فراغت و... به ورزشگاه‌ها می‌آیند؛ لازم است تا مدیران اجرایی و مسئولان اماکن ورزشی، حداکثر رفاه را برای این افراد فراهم کنند». وی مدیریت ایمنی و امنیت را به مفهوم برنامه‌ریزی مؤثر جهت نیل به اهداف سازمانی با کمترین خسارات و نابسامانی تعریف می‌کند (رحیمی و همکاران، ۱۳۷۹).

اثرات مثبت تدابیر ایمنی و امنیتی

ایجاد تدابیر ایمنی چه از لحاظ ایمنی و تجهیزاتی ورزشگاه‌ها (ایمنی سخت‌افزاری) و چه از لحاظ تجهیزات ارتباطی بین مسئولان برگزاری رقابت (ایمنی نرم‌افزاری بین نیروهای پلیس، اورژانس و...) یا از لحاظ افراد مورد استفاده در برگزاری ایمن رقابت (نیروهای انسانی)؛ می‌تواند تأثیرات مثبت مختلفی در برگزاری رقابت ورزشی دارا باشد که تعدادی از آنان عبارت‌اند از:

- ۱- تأثیرات مثبت بر حضور مجدد تماشاگران در رقابت‌های آتی در ورزشگاه‌های میزبان؛
- ۲- ایجاد احساس مثبت در تماشاگران، از حضور در یک رقابت ایمن در شهر خود؛
- ۳- ظرفیت‌های ایجاد شده برای شهر، در کسب میزبانی رقابت‌های آتی. در میان انواع ورزش‌های پرطرفدار و جذاب جدید، فوتبال جایگاه ویژه‌ای دارد. فوتبال پرطرفدارترین و پربیننده‌ترین ورزش دنیاست. ضرورت انجام آن از استفاده‌های فرهنگی و تفریحی فراتر رفته و به فعالیت‌های اقتصادی و سیاسی تبدیل شده است. قلب اقتصاد برخی از شهرها و سازمان‌های ملی و بین‌المللی در شکل‌گیری و گسترش فوتبال می‌تپد. معیشت و اقتصاد خانوادگی بخش عمده‌ای از جمعیت جهان، به ورزش به‌طور اعم و فوتبال به‌طور اخص وابسته است. فوتبال، عامل مهمی در شناساندن نام یک کشور و معرفی ویژگی‌های آن و در نهایت کسب افتخار آن است. (حضور بیشتر گردشگران و تماشاگران تیم‌های مهمان در شهر و ایجاد تأثیرات اقتصادی عظیم از حضور آنان)؛
- ۴- توجه بیشتر رسانه‌های جمعی معتبر در صورت برگزاری رقابت‌ها با ایمنی و امنیت بالا (از آنجاکه رسانه‌های جمعی هزینه‌های بالایی را در جهت پخش بازی‌ها می‌پردازند، مختل شدن برگزاری رقابت‌ها ضررهای بسیاری را به آنان وارد می‌کند)؛

- ۵- حضور بیشتر حامیان مالی (اسپانسرها) با توجه به پوشش تلویزیونی رقابت‌ها، به دلیل وضعیت مساعد ایمنی ورزشگاه‌ها؛
- ۶- معرفی شهر میزبان، به عنوان شهری با امنیت بالا در برگزاری رویدادهای مختلف ملی و بین‌المللی؛
- ۷- پیشگیری از خسارت‌های احتمالی قبل، حین و پس از برگزاری رقابت از سوی تماشاگران؛
- ۸- ایجاد محیطی با امنیت بالا برای ورزشکاران شرکت کننده در رقابت؛
- ۹- ایجاد محیطی امن برای افراد مهم (مانند مدیران رده‌های عالی، نمایندگان فدراسیون‌ها، میهمانان خارجی و...)
- ۱۰- ایجاد تمهیدات ایمن، در جهت استفاده اقشار خاص مانند: معلولان و بانوان و کودکان از ورزشگاه‌ها؛
- ۱۱- ایجاد امنیت در جهت پیشگیری از فعالیت‌های تروریستی، در برگزاری رقابت‌های مهم و بین‌المللی.

با اطمینان بسیار زیاد می‌توان این موضوع را بیان کرد که مهیاسازی فرایندهای ایمنی و امنیتی در ورزشگاه‌ها، تأثیرات مثبت اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی عمده‌ای را برای شهر، منطقه و کشور برگزار کننده رقابت، با خود به همراه خواهد داشت.

تاریخچه خشونت و پرخاشگری در فوتبال ایران

تاریخچه خشونت و پرخاشگری در ورزش ایران، با ورزش فوتبال آغاز شد. در دهه ۱۳۴۰ مسابقه‌های باشگاهی تهران در تبوتاب رقابت سه باشگاه شاهین، تاج و دارایی بود. رویارویی شاهین و تاج، به نوعی نماد رویارویی دو ایدئولوژی و دو اندیشه متفاوت یعنی روشنفکری و نظامی‌گری یا به تعبیری دو تیم مردمی و دولتی بود (صدر ۱۳۷۹: ۷۲). به نظر می‌رسد؛ نخستین موج‌های خشونت و پرخاشگری در ورزش فوتبال ایران، از داخل زمین‌های ورزشی شکل گرفت و سپس به سکوه‌های تماشاگران کشیده شد. همچنین سابقه برگزاری دیدارهای باشگاهی فوتبال در ایران، به اوایل دهه ۱۳۵۰ شمسی بازمی‌گردد. سال ۱۳۵۸، سال پرحادثه‌ای در فوتبال تهران به شمار می‌رود. نخستین درگیری جدی بین تماشاگران در مسابقه‌های فوتبال پس از انقلاب اسلامی، به آبان ماه ۱۳۵۸ مربوط می‌شود. در جریان بازی دو تیم استقلال و پرسپولیس؛ در اواخر

بازی و درحالی که نتیجه بازی یک بر صفر به سود استقلال بود؛ طرفداران تیم پرسپولیس به داخل زمین بازی هجوم آوردند و بازی نیمه‌تمام قطع شد (رحمتی، ۱۳۸۸: ۴۷).

نمونه دیگری از خشونت در بازی‌های مقدماتی جام ملت‌های آسیا در سال ۲۰۰۳، بین ایران و کره شمالی روی داد که با پرتاب نارنجک دست‌ساز (ترقه) یکی از بازیکنان کره آسیب دید و این منجر به محرومیت و جریمه برای فوتبال ایران شد (خادمی، ۱۳۸۹).

در بازی پرسپولیس و داماش نیز در سال ۹۰ در لیگ برتر فوتبال ایران (نیم‌فصل اول) در استادیوم آزادی تهران- در دقیقه نود بازی که پرسپولیس سه بر دو بازی را به تیم حریف واگذار کرده بود؛ داور بازی، به علت توهین و فحاشی‌های بسیار تماشاگران به داور و بازیکنان، بازی را به اتمام رساند و فدراسیون و کمیته انضباطی بازی را به سود داماش اعلام کردند (نیازی، ۱۳۹۳: ۱۲).

نمونه دیگر در بازی تراکتور و استقلال تهران در سال ۹۰ در لیگ برتر ایران در استادیوم آزادی که بازی با نتیجه دو بر دو مساوی به اتمام رسید، بود. طرفداران تیم تراکتور راهروهای سیمانی بین جایگاه‌ها را تخریب، صندلی‌های استادیوم را شکسته و آن‌ها را به وسط زمین پرتاب کردند. جالب آنجا است کسانی که در طبقه تحتانی ورزشگاه بودند؛ برای اینکه از صدمات اشیاء پرتابی در امان باشند صندلی‌ها را شکسته و به عنوان سرپناه در بالای سر خود نگه می‌داشتند که تعدادی از نیروهای پلیس و تماشاگران دچار آسیب شدند و برخی به علت جراحت وارده به بیمارستان انتقال یافتند.

از اوایل دهه ۷۰ و هم‌زمان با آغاز مسابقه‌های قهرمانی باشگاه‌های کشور - موسوم به جام آزادگان - در برخی مسابقه‌ها، تماشاگران و طرفداران تیم‌ها دست به حرکات و رفتارهای خشونت‌آمیز و پرخاش جویانه زدند که در زیر به برخی از موارد مهم اشاره می‌شود:

ردیف	نام تیم‌ها	تاریخ بازی و مکان مسابقه	تعداد تماشاگران	حوادث و ناآرامی‌های منجر به خشونت و اوباشگری
۱	استقلال و پرسپولیس	ورزشگاه آزادی آبان ماه ۱۳۵۸		هجوم تماشاگران به داخل زمین مسابقه
۲	پرسپولیس و پاس	ورزشگاه شبرودی مهرماه ۱۳۶۲		هجوم تماشاگران به داخل زمین و کندن دیرک‌های دروازه‌ها و آسیب رساندن به اموال عمومی در بیرون ورزشگاه
۳	استقلال و پرسپولیس	ورزشگاه آزادی پهمن‌ماه ۱۳۷۳		درگیری بازیکنان دو تیم و هجوم تماشاگران به داخل زمین بازی
۴	پرسپولیس و استقلال	ورزشگاه آزادی دی‌ماه ۱۳۷۹		زدوخورد بازیکنان دو تیم با یکدیگر و اغتشاش در سکوهای تماشاگران
۵	تراکتورسازی و نفت تهران	ورزشگاه یادگار امام (ره) ۹۴/۲/۲۴	نود هزار نفر	پخش شایعه مبنی بر تساوی در اصفهان که اگر اتفاق می‌افتاد باعث قهرمانی تیم تراکتورسازی می‌شد، قطع اینترنت و تلافی، تساوی بازی برده تیم تراکتور، هجوم تماشاگران به داخل زمین، اقدام به فحاشی و پرتاب سنگ و شکستن صندلی‌ها، درگیری با مأموران یگان ویژه و آسیب دیدن تعدادی از مأموران پلیس و تماشاگران
۶	پرسپولیس و استقلال	ورزشگاه آزادی ۹۵/۱/۲۷	بیش از یکصد هزار نفر	تکمیل ظرفیت ورزشگاه و هجوم انبوه تماشاگران جهت تماشای بازی پس از اتمام مسابقات کشتی که در سالن دوازده‌هزار نفری برگزار شد که منجر به درگیری طرفداران دو تیم با یکدیگر و همچنین با مأموران و آسیب‌دیدگی تعدادی از تماشاگران و نیروهای پلیس شد. پرتاب سنگ و فحاشی طرفداران دو تیم بر روی صندلی‌ها.
۷	استقلال اهواز و پرسپولیس	ورزشگاه تختی اهواز ۹۵/۳/۲	چهل هزار نفر	اعتراض تماشاگران استقلال اهواز به اختصاص بیش از چهل درصد ورزشگاه به تیم مهران که به‌طور قانونی بایستی ده درصد باشد، تحت فشار گذاشتن تیم پرسپولیس و کسب نتیجه جهت ماندن در لیگ برتر که منجر به سنگ‌پرانی به سمت تماشاگران حریف و هجوم به داخل زمین شد که تعدادی از تماشاگران افراد پلیس آسیب دیدند.
۸	ایران و قطر	ورزشگاه آزادی ۹۵/۶/۱۱	بیش از یکصد هزار نفر	درگیری میان بازیکنان دو تیم به علت حرکت خارج از عرف کمک‌مربی تیم ایران روبروی نیمکت تیم قطر و تحریک کادر فنی و بازیکنان آن تیم که منجر به دادن شعارهای سیاسی و پرتاب اشیاء از طرف تماشاگران ایران به داخل زمین شد.
۹	استقلال و پرسپولیس	ورزشگاه آزادی ۹۵/۶/۲۶	هشتادوپنج هزار نفر	فحاشی تماشاگران دو تیم به یکدیگر و پرتاب اشیاء به سمت یکدیگر، ورود دو نفر از تماشاگران به داخل زمین که قبل از رسیدن به زمین چمن توسط نیروهای پلیس دستگیر شدند.
۱۰	استقلال و تراکتورسازی	ورزشگاه آزادی ۹۵/۹/۲۵	شصت هزار نفر	فحاشی و اهانت طرفداران تیم تراکتورسازی به تماشاگران استقلال که منجر به پرتاب بطری و سنگ به طرف یکدیگر شد و با دخالت پلیس پایان پذیرفت.
۱۱	بادران تهران و سپیدرود رشت	ورزشگاه کارگران تهران ۹۵/۱۰/۱۷	هفت هزار نفر	درگیری بین تماشاگران دو تیم که باعث شد بازی با تأخیر آغاز شود.
۱۲	فولاد خوزستان و پرسپولیس	ورزشگاه تختی اهواز ۹۵/۱۰/۲۹	چهل هزار نفر	عملکرد ضعیف بازیکنان تیم فولاد که منجر به اعتراض تماشاگران و سنگ‌پرانی به سمت تیم مقابل شد.
۱۳	صنعت نفت آبادان و استقلال	ورزشگاه تختی آبادان ۹۵/۱۱/۳	سی هزار نفر	اعتراض تماشاگران تیم صنعت نفت به عملکرد بازیکنان و اقدام به تجمع و دادن شعار علیه مدیرعامل و کاپیتان تیم
۱۴	فولاد خوزستان و سیاه جامگان مشهد	ورزشگاه غدیر اهواز	دو هزار نفر	اشتباه داور و اعلام پانالتی به نفع تیم فولاد که پس از اعتراض شدید، سرمربی تیم سیاه جامگان تیم را از زمین بیرون کشید که در روند بازی وقفه ایجاد شد که پس از دقایقی داور مسابقه رأی خود را عوض کرد که این موضوع باعث اعتراض تماشاگران تیم فولاد شد که در پی آن صندلی‌های ورزشگاه را شکسته و داخل زمین پرتاب کردند و با دخالت پلیس پایان یافت.
۱۵	استقلال تهران و پرسپولیس	ورزشگاه آزادی ۱۳۹۵/۱۱/۲۴	هشتاد هزار نفر	پس از درگیری کاپیتان‌های دو تیم در اواخر بازی و پس از سوت پایان بازی برخی از تماشاگران دو تیم به هنگام خروج از ورزشگاه مباردت به پرتاب سنگ و برخی اشیاء به هم کردند که باعث مصدومیت برخی تماشاگران شد و همچنین به علت پرتاب سنگ به سمت بازیکن پرسپولیس وی از ناحیه سر مصدوم و به بیمارستان انتقال یافت.

عوامل مؤثر بر رفتارهای خشونت‌آمیز و اوباشگرانه تماشاگران فوتبال

پدیده‌های اجتماعی تحت تأثیر عوامل مختلفی امکان ظهور و بروز می‌یابند و کمتر پیش می‌آید که یک پدیده اجتماعی، تحت تأثیر تنها یک عامل به وجود بیاید. رفتارهای وندالیستی و اوباشگرانه تماشاگران فوتبال، به عنوان یک مسئله اجتماعی نیز از این قاعده مستثنا نیست و عوامل متعددی در بروز این گونه رفتارها مؤثرند. برخی از این عوامل، روان‌شناختی و برخی دیگر جامعه‌شناختی هستند. در زیر به برخی از این عوامل و نقش هر یک از آن‌ها در شکل‌گیری این گونه رفتارها پرداخته می‌شود.

الف) مسابقه: یکی از عوامل احتمالی پرخاشگری در ورزش، همان طبیعت مسابقه است. مسابقه و رقابت برای دستیابی به هدف، موجب تحریک غریزه پرخاشگری در افراد می‌شود (عنبری، ۱۳۸۱).

ب) نتیجه مسابقه: تحقیقات نشان داده‌اند که افراد بازنده در مقایسه با افراد برنده، رفتارهای پرخاشگرانه بیشتری از خود نشان می‌دهند (جی بول، ۱۳۷۷).

پ) رقیب سرسخت بودن بین تیم‌های رقابت‌کننده: در تحقیقی که توسط مان (۱۹۴۷) صورت گرفت؛ به این نتیجه رسید که رقیب سرسخت بودن؛ احتمالاً عامل مؤثری در شدت و ضعف اعمال کنش نسبت به تیم بازنده خواهد بود. شکست در بازی‌هایی که دو تیم رقیب اصلی محسوب می‌شوند؛ احتمالاً واکنش سریع و تعصب‌آمیزی را برمی‌انگیزاند (نورعلی وند، ۱۳۸۶).

ت) واکنش‌ها و انتظارات تماشاچیان: وقتی تماشاچیان انتظار موفقیت یا باخت داشته باشند و عکس آن رخ دهد؛ با واکنش‌های هیجانی شدیدتری از سوی آن‌ها روبرو خواهیم شد (اهولاهتفیلد، ۱۳۷۲).

ث) نقض قاعده بازی: مانند رفتار خشونت‌آمیز بازیکنان درون میدان یا اعتراض به داور یا اهانت به تماشاگران که در دم وضعیت بازی را با برخورد اخلاقی تغییر داده و لذت تماشاگران را به تنش‌های دراماتیک مبدل می‌کند. احساس بی‌عدالتی، گاهی به واکنش‌های آن‌چنان جدی و پر دامنه‌ای می‌انجامد که خشونت‌های جمعی را به بار می‌آورد (دوفرانس، ۱۳۸۵).

ج) تعصب: تعصب در هر چیز به خصوص در ایدئولوژی‌های مذهبی و سیاسی - می‌تواند موجب خشونت و پرخاشگری شود که در تاریخ گذشته و رویدادهای زمان حال، شاهد و

مثال‌های فراوانی دارد.

(چ) فرهنگ و آداب و رسوم جامعه: در هر جامعه‌ای که خشونت و پرخاشگری یک رفتار به هنجار تلقی شود- در مقایسه با جوامعی که چنین وضعیتی ندارند- پرخاشگری به مراتب بیشتر است؛ همچنین گاهی به دلیل ضروریات اجتماعی و فرهنگی، همانند جنگ و نظایر آن در یک جامعه؛ پرخاشگری تقویت می‌شود. در چنین وضعیتی پرخاشگری با فراوانی بیشتر در افکار، تخیلات و اعمال افراد آن جامعه مشاهده می‌شود؛ زیرا جامعه به علت مقتضیات زمانی و مکانی خود، پرورش آن را ضروری می‌داند.

(ح) پایگاه اقتصادی و اجتماعی: پایگاه اقتصادی و اجتماعی افراد در تبیین نقشی که در موقعیت‌های مختلف بر عهده می‌گیرند، مؤثر است؛ به بیان دیگر، بسته به موقعیت اجتماعی وضعیتی که فرد از لحاظ شغلی و اجتماعی در جامعه دارد؛ اهمیت نقش او در بعضی مواقع بیشتر یا کمتر می‌شود. بر این اساس، انتظار عکس‌العمل خشونت‌آمیز از افرادی که پایگاه اقتصادی - اجتماعی پایین، تحصیلات کم یا شغل نامناسب دارند، بیشتر است (نورعلی وند، ۱۳۸۶).

(خ) جوانی و تجرد: در جوامعی که اکثریت جمعیت آن را جوانان تشکیل می‌دهند؛ اگر به نیازهای آن‌ها توجه نشود، از منافع غیرقانونی سعی در ارضای نیازهای خود می‌کنند؛ همچنین افراد مجرد توانمندی خشونت را بیش از دیگران دارا هستند؛ زیرا انرژی نهفته شده ناشی از قوی‌ترین گزینه یعنی گزینه جنسی را در روان و ناخودآگاه خود ذخیره دارند و در مواردی که ترس از مجازات کاهش یابد، مانند داخل ورزشگاه‌ها، این انرژی نهفته به صورت رفتار خشونت‌آمیز تجلی پیدا می‌کند (نورعلی وند، ۱۳۸۶).

(د) بیکاری: تأثیرات مثبت و مستقیم بیکاری بر پدیده اوباشگری و رفتارهای تخریب‌گرایانه در ورزش فوتبال، به چند دسته تقسیم می‌شود. از جمله اینکه، بیکاری احتمالاً سن ازدواج را بالا می‌برد و در نتیجه دوره عضویت فعال اوباش را در دسته‌های ولگرد افزایش می‌دهد؛ همچنین بیکاری باعث افزایش استفاده از خیابان به عنوان محل تجمع مردان و تقویت احساس بطالت آن‌ها می‌شود. از طرفی هم ماشینی شدن کارها، تمایزی را که در گذشته از نظر ضرورت وجود صفات مردانه بین اشتغال و بیکاری وجود داشت تا حد زیادی از بین برده است. در نتیجه، کار داشتن دیگر مستلزم مرد بودن و خشونت داشتن نیست؛ بنابراین پرخاشگری مردانه، ممکن است در محیط‌های غیر کاری بیشتر

مجال بروز پیدا کند؛ البته بیکاری می‌تواند تحت شرایط خاصی به کاهش نرخ اوباشگری در فوتبال نیز منجر شود و آن در صورتی است که فرض کنیم بیکاری باعث فقر می‌شود و در نتیجه اوباش توان تهیه بلیت را برای حضور در ورزشگاه یا مسافرت به شهرهایی که تیمشان مسابقه دارد، ندارند یا استدلال‌های این‌چنینی که چندان منطقی به نظر نمی‌رسد (ویلیامز، ۱۳۷۹).

د) **مشروب‌خواری:** مشروب‌خواری را نمی‌توان از علل ریشه‌ای اوباشگری دانست؛ به این دلیل ساده که هر فوتبال دوست مشروب‌خواری به اوباشگری دست نمی‌زند. از طرف دیگر، اوباش نیز همه مشروب نمی‌خورند. این در حالی است که حتی بسیاری از هواداران فوتبال عنوان کرده‌اند که پیش از مسابقه مشروب نمی‌خورند تا با حواس جمع بتوانند فعالیت‌های گروه را هماهنگ کنند و این در حالی است که می‌دانیم افراط در مشروب‌خواری از معیارهای مردی و مردانگی در رفتار اوباش است. پس درحالی‌که نمی‌توان منکر نقش مشروب‌خواری در ایجاد خشونت‌های مربوط به هواداران فوتبال شد؛ نباید این عامل را برجسته کرد و تعیین‌کننده دانست (ویلیامز، ۱۳۷۹).

ر) **بحران هویت:** از عوامل مهم در شکل‌گیری خشونت هواداران فوتبال، مفهوم هویت پذیری است. بدین معنا که قبل از به وجود آمدن شهرهای جدید و از بین رفتن شکل‌های سنتی زندگی اجتماعی؛ افراد هویت خود را از طریق عواملی مانند خانواده، خویشان و قبیله کسب می‌کردند؛ اما با ورود جوامع به دوران جدید و تنزل شکل‌های سنتی اجتماع، منابع جدیدی از هویت پذیری ظاهر شده‌اند که شامل شکل‌های جدیدی از زندگی اشتراکی، فرقه‌ای، مذهبی، گروه‌های فکری و... می‌شود. برای بسیاری از مردم، ورزش حرفه‌ای به عنوان ابزاری برای ایجاد و معانی جدید اجتماعی و هویت جدید تلقی می‌شود. این هویت پذیری، با یک تیم ورزشی به ویژه فوتبال؛ ممکن است به لحاظ روان‌شناختی، به عنوان جبرانی برای فقدان حمایت‌های اجتماعی، در نتیجه شهرنشینی عمل کند؛ بنابراین می‌توان گفت که بسیاری از تماشاگران و طرفداران هر تیم فوتبال، هویت خود را در قالب آن تیم متجلی می‌کنند و اعمالی که انجام می‌دهند، مانند پوشیدن رنگ لباس تیم باشگاه و جمع‌آوری عکس بازیکنان و حتی شعار دادن و اعمال خشونت در دفاع از تیم مورد علاقه، همگی بیانگر این امر است (عنبری، ۱۳۸۱).

ز) **رسانه‌ها:** رسانه‌ها از همان آغاز ورزش‌ها، حضوری فعال داشته‌اند. تأثیر رسانه‌ها بر

خشونت تماشاگران، محدود به تماشای تلویزیون نمی‌شود؛ چراکه مطبوعات نیز به سهم خود نقش قابل توجهی در بروز اوباشگری فوتبال دارند. مطبوعات ادراک عمومی و منظره این پدیده را شکل می‌دهند و به نمایش می‌گذارند.

مطبوعات و رسانه‌ها، با زمینه‌پردازی و انتشار اطلاعات عمدتاً نادرست و غیرضروری؛ پرداختن تفصیلی و مکرر و مستمر به مسائل جزئی و سطحی و بزرگ‌نمایی مشکلات کوچک و ناچیز مسابقات و میادین ورزشی؛ القا و انعکاس هراس فزاینده مردم از پرخاشگری در حوزه ورزش؛ درشت‌نمایی اوباشگری و به کار بردن اصطلاحات نظامی؛ تهییج افراد و بازی با احساسات مردم و دامن زدن به اختلافات ورزشکاران، دست‌اندرکاران و مسئولان ورزشی؛ آتش بیار معرکه می‌شوند و ارزشمندی تلاش و تمرین ورزشکاران و قهرمانان را به دست جعل و تحریف اخبار وقایع و گاهی حتی سخافت تحلیل‌های آلوده به سوگیری باشگاهی، فرقه‌ای و سیاسی می‌سپارند (صدیق سروستانی، ۱۳۸۱).

س) سیاست‌گذاری نادرست در ورزش: فوتبال در جامعه از آن‌چنان اهمیتی برخوردار شده که حتی نتایج آن برای کهن‌سالانی که به هیچ‌وجه به تماشای رقابت‌های فوتبال نمی‌روند نیز دارای اهمیت است. وقتی مسئله‌ای تا این حد جامعه را ملتهب و متأثر می‌سازد؛ دیگر نمی‌توان آن را در چارچوب اوصاف رایج ورزش دانست. مسئولان ما سال‌هاست که به جای ورزشکار، ورزش دوست تربیت می‌کنند و به جای اینکه ورزش را وسیله تفریح سالم جوانان قرار دهند؛ ورزش دوستی را ترویج داده‌اند. این امر، موجب دامن زدن به هیجانات کاذب و نگرش‌های غلط و انحرافی نسبت به برد و باخت در ورزش فوتبال شده است (کیانی خرابی، ۱۳۸۰).

الگوهای نظری خشونت

بررسی آسیب‌ها و انحرافات اجتماعی، از دیرباز مورد توجه متفکران مسائل اجتماعی بوده است. هرچند پدیده خشونت و اوباشگری و رفتار وندالیستیک در ورزش به عنوان نوعی از کج رفتاری، ریشه در تحولات اخیر نظام جهانی دارد و از قدمت چندانی برخوردار نیست؛ با این حال، هرگونه بررسی علمی و تجربی از خشونت و اوباشگری در ورزش فوتبال، بدون رجوع به نظریه‌های کج رفتاری و انحرافات اجتماعی، امکان‌پذیر نخواهد بود. در منابع مختلف در خصوص رویکردهای نظری مربوط به خشونت و

پرخاشگری به طور کلی وندالیسم و اوباشگری به طور خاص؛ سه رویکرد عمده به شرح زیر مطرح می‌شود:

- ۱- رویکرد زیست‌شناختی؛
- ۲- رویکرد روان‌شناختی؛
- ۳- رویکرد جامعه‌شناختی.

الف) رویکرد زیست‌شناختی: به زعم پیروان این دیدگاه، انسان نظیر دیگر انواع حیوانات، دارای سائقی فطری برای دست یازیدن به خشونت و پرخاشگری است که تنها هراس از تنبیه آن را مهار می‌کند (عبدلی، ۱۳۸۷). از نظریه پردازان این رویکرد، می‌توان به فروید و لورنر اشاره کرد. این رویکرد شامل سه نظریه است:

۱- نظریه رفتار غریزی: نظریه رفتار غریزی، بیان می‌کند که پرخاشگری و خشونت در انسان، منشأ غریزی دارد؛ از این رو انسان با استعداد بالقوه‌ای از روحیه و رفتار پرخاشگرانه و خشونت‌آمیز به دنیا می‌آید و متغیرهای نیروهای سرکش درونی، تخلیه ناکافی سائقه پرخاشگری در انسان و سرکوب اجتماعی رفتار پرخاش جوینانه و خشونت‌آمیز را از علل پرخاشگری و خشونت در ورزش فوتبال می‌دانند (جارویس، ۱۳۸۰).

۲- دیدگاه‌های فیزیولوژیک و بیولوژیک: این نظریه، رفتارهای خشونت‌آمیز و پرخاشگرانه را با عوامل زیست‌شناختی مرتبط می‌داند و عواملی از قبیل نقص جسمانی وضعیت خاص ژنتیک را در بروز این رفتارها مؤثر می‌شمارد (دانش، ۱۳۸۶).

۳- نظریه پالایش روانی: این نظریه بر این دیدگاه متکی است که احساسات و هیجانات درونی سرکوب شده، با بروز رفتارهای پرخاشگرانه و خشونت‌آمیز می‌تواند تخلیه شود. دست‌کم سه شیوه برای پالایش نیروی پرخاشگرانه و خشونت‌آمیز، از طرف پیروان این نظریه پیشنهاد شده است.

۱. صرف آن در فعالیت‌های بدنی از قبیل ورزش و بازی؛

۲. اشتغال به پرخاشگری خیالی و غیر مخرب؛

۳. اعمال پرخاشگری مستقیم، حمله به عامل ناکامی، صدمه زدن به او، ناسزا گفتن، تخریب و دیگر رفتارهای معطوف به ویرانگری. بر طبق این نظریه، تخلیه انرژی پرخاشگرانه و خشونت‌آمیز در فعالیت‌های ورزشی - به عنوان یکی از مهم‌ترین شیوه‌های پالایش نیروی پرخاشگرانه - اهمیت ورزش فوتبال را در کاهش تمایلات ستیزه‌گری و

جنگجویی نوجوانان و جوانان به وضوح نشان می‌دهد (اتکینسون، ۱۳۸۰).

ب) رویکرد روان‌شناختی: بسیاری از روان‌شناسان، پدیده خشونت و اوباشگری و رفتارهای وندالیستیک در ورزش فوتبال را ناشی از عدم رشد کامل شخصیت فرد می‌دانند؛ به بیان دیگر، به زعم بعضی از روان‌شناسان برخی از تیپ‌های شخصیتی، تمایل بیشتری به انجام کنش کجروانه از خود نشان می‌دهند. در این رویکرد، خشونت وندالیسم و اوباشگری، به عنوان یک اختلال رفتاری تلقی شده و ناشی از خصوصیات ویژگی‌های فردی است و چنین شخصی آدم غیرعادی محسوب می‌شود (ویلیامز، ۱۳۷۹). این رویکرد شامل چهار نظریه است:

۱- نظریه ناکامی - پرخاشگری: این نظریه بیان می‌کند که علت پرخاشگری معمولاً ناکامی است. پرخاشگری از ویژگی‌های سائق است؛ یعنی نیرویی است که تا رسیدن به هدف پایدار می‌ماند و واکنشی فطری است (اتکینسون، ۱۳۸۰). به‌طور کلی دیدگاه‌های جدید مانند نظریه ناکامی - پرخاشگری، به این مسئله اذعان دارند که دامنه بروز پرخاشگری و خشونت در عرصه فعالیت‌های ورزشی به عوامل زیر بستگی دارد:

- مشخصه‌های موقعیت از قبیل:

الف) ناکامی در رسیدن به اهداف. مثلاً باخت تیم مورد علاقه (جارویس، ۱۳۸۰)؛

ب) میزان رویدادهایی که منجر به ناکامی شده‌اند (عبدلی، ۱۳۸۷)؛

ج) دامنه انتظارات افراد در قبال مجازات‌هایی که به رفتار پرخاشگرانه تعلق می‌گیرد (اتکینسون، ۱۳۸۰)؛

د) احساس اجحاف (مثلاً اشتباه داوری) (ژانورن، ۱۳۶۷)؛

ه) محرومیت نسبی (برداشت ذهنی تماشاگر از اختلاف میان انتظارات ارزشی و توانایی‌های ارزشی) (رابرت گر، ۱۳۷۹).

۲- نظریه یادگیری اجتماعی: این نظریه بیان می‌کند که تمام پرخاشگری بشر، همانند دیگر رفتارهای اجتماعی به وسیله تقلید و تقویت آموخته می‌شود و علت رفتارهای خشونت‌آمیز و اوباشگری در فوتبال را مشاهده و تقلید از گروه‌های اجتماعی نظیر خانواده، گروه همسالان، رسانه‌ها و تشویق و تقویت رفتار انحرافی از سوی گروه‌های اجتماعی وسیع‌تر می‌داند (جارویس، ۱۳۸۰).

۳- نظریه بازگشتی: این نظریه بر مبنای تفسیر افراد از معنا یا مقصود کنش‌هایشان قرار دارد و دلیل رفتارهای خشونت‌آمیز و اوباشگری در فوتبال را هیجان‌طلبی و فرار از محدودیت‌ها بیان می‌کند (احمدی، ۱۳۸۴).

۴- نظریه تضاد: اصحاب این نظریه، معتقدند که جامعه عرصه تضادها و مبارزات طبقاتی است و عواملی مانند پایگاه اقتصادی اجتماعی پایین، نارضایتی از فضای سیاسی، تحریک احزاب و جناح‌های سیاسی، از خود بیگانگی و بیکاری را علل و متغیرهای مؤثر بر پدیده رفتارهای خشونت‌آمیز و ندالیستیک و اوباشگری در ورزش فوتبال می‌دانند (ادیبی، ۱۳۸۳).

۵- نظریه رفتارگرایی: ایده اصلی این نظریه، این است که رفتارهای خشونت‌آمیز و ندالیستیک و اوباشگری در ورزش فوتبال مانند هر رفتار دیگری، به‌طور کامل بر پایه جست و جوی امتیاز مطلوب فراگرفته می‌شود. اگر فرد بیاموزد که آنچه را که می‌خواهد، می‌تواند با پرخاشگری و خشونت، از دیگران بگیرد؛ به صورت شخصی درمی‌آید که گرایش به رفتار پرخاشگرانه و خشونت‌آمیز دارد. به‌طور کلی شخص به‌گونه‌ای اقدام، احساس و فکر می‌کند که اثبات شده باشد، روش موفقیت‌آمیزی برای به دست آوردن آنچه می‌خواهد است. پیروان این نظریه، عواملی مانند به دست آوردن حس هویت و خویش‌نمایی در قالب تیم‌گرایی و علاقه‌مندی به باشگاه، ترساندن و به تسلیم واداشتن حریف (خشونت سمبلیک)، بیکاری و تجرد و سیاست‌های خشن و تهاجمی پلیس و عوامل تصادفی دیگر را از علل رفتارهای خشونت‌آمیز و ندالیستیک و اوباشگری در ورزش فوتبال می‌دانند (ویلیمز، ۱۳۷۹؛ رحمتی، ۱۳۸۲).

۶- نظریه انسان‌شناسی: پیروان این نظریه معتقدند که اوباش‌گران، به‌طور مشخص مردمان آشوب برانگیز و خشنی نیستند و در میان آن‌ها مردان خشن که در گروه‌های محروم طبقه کارگر جای داشته باشند وجود ندارند و تمام خصومت علیه آن‌ها، ناشی از ترس ایجاد شده توسط پلیس و رسانه‌هاست و عواملی مانند تحریک رسانه‌ای و انتظامی؛ مثلاً رفتار نامناسب پلیس با تماشاگران، هیجان‌خواهی و پیشینه زندگی و ساختار حاکم بر گروه‌های طبقه پایین، سبب بروز رفتارهای خشونت‌آمیز و ندالیستیک و اوباشگری در ورزش فوتبال می‌شود (رحمتی، ۱۳۸۲؛ اسپایچ، ۲۰۰۷).

۷- نظریه رفتار جمعی: نظریه‌پردازان رفتار جمعی، عواملی مانند احساس گمنامی،

تأثیرپذیری از قدرت روانی گروه تماشاگران، احساسی بودن رفتار و عدم تفکر و تصمیم‌گیری و ریسک‌دستگیری کم و تصور کیفر پایین را سبب رفتارهای خشونت‌آمیز و نالیستیک و اوباشگری در ورزش فوتبال می‌دانند (گیدنز، ۱۳۸۳).

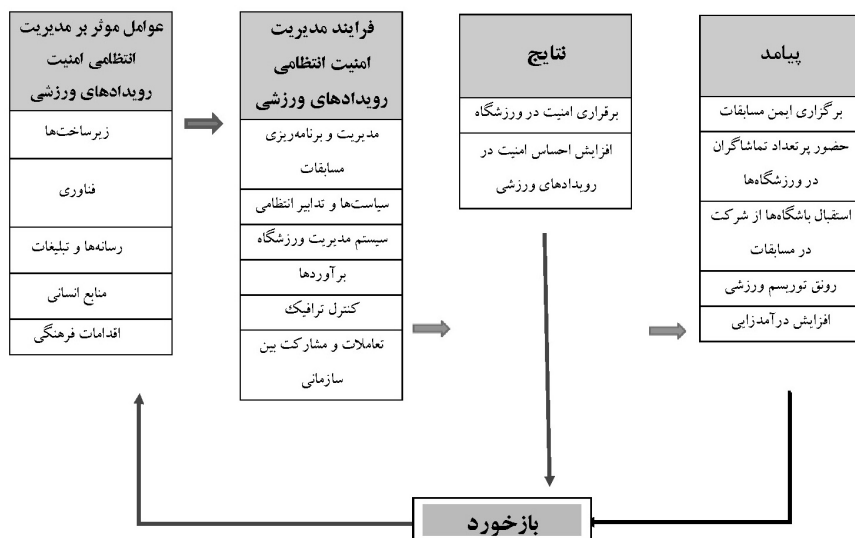
نتیجه‌گیری

همان‌گونه که بر اساس پیشینه و مبانی نظری تحقیق ذکر شد؛ عوامل متعددی در امنیت رویدادهای ورزشی مؤثر هستند که شاید نتوان تمامی آن‌ها را در یک تحقیق مورد بررسی قرار داد. در ضمن، این عوامل می‌توانند با توجه به موقعیت جغرافیایی، فرهنگی، اجتماعی و... متفاوت باشند؛ به عبارتی دیگر، یک موضوع می‌تواند در یک منطقه چالش‌آفرین و آسیب‌زا باشد؛ اما در محیطی دیگر تأثیر آن‌چنانی نداشته باشد؛ بنابراین در تحلیل و کاربری این نتایج باید به این موارد توجه ویژه انجام شود.

بر اساس الگوی ارائه شده در این تحقیق که بر آمده از مبانی نظری و پیشینه مطالعات انجام شده در حوزه این تحقیق است؛ عوامل مؤثر بر امنیت رویدادهای ورزشی در پنج حوزه زیرساخت‌ها (شامل زیرساخت‌های ورزشگاه‌ها و زیرساخت‌های امنیتی)، فناوری (با تأکید ویژه بر فناوری مورد استفاده توسط پلیس و همچنین اخلاص‌گران)، رسانه‌ها و تبلیغات، منابع انسانی و اقدامات فرهنگی قابل تقسیم‌بندی هستند. همچنین نتایج تحقیق نشان می‌دهد که فرایند مدیریت امنیت انتظامی رویدادهای ورزشی شامل گام‌های مدیریت و برنامه‌ریزی مسابقات، سیاست‌ها و تدابیر انتظامی، سامانه مدیریت ورزشگاه، برآوردها، کنترل ترافیک و تعاملات و مشارکت بین سازمانی است.

بعد از سپری کردن فرایند مورد اشاره در بالا، پیامدهای مورد انتظار در این الگو، شامل برگزاری ایمن مسابقات، حضور پرتعداد تماشاگران در ورزشگاه‌ها، استقبال باشگاه‌ها از شرکت در مسابقات، رونق گردشگری ورزشی و افزایش درآمدزایی از مسابقات ورزشی مورد تأکید قرار گرفته است.

در ادامه الگوی شماتیک مورد اشاره، ذکر شده است.

منابع

- اتکینسون، جرج (۱۳۸۰). روانشناسی هلیگارد، ترجمه محمد نقی براهنی، تهران: نشر رشد.
- احمدی، حبیب (۱۳۸۴). جامعه‌شناسی انحرافات، تهران: انتشارات سمت.
- ادیبی، حسین و عبدالمعبود انصاری (۱۳۸۳). نظریه‌های جامعه‌شناسی، تهران: نشر دانژه.
- افسر کشمیری، بیژن (۱۳۸۱). نگاهی به خشونت در فوتبال، نامه علوم اجتماعی، شماره ۱۹.
- آقایی، حسن (۱۳۹۰). بررسی علل بروز وندالیسم بین تماشاگران فوتبال در ورزشگاه آزادی تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اراک.
- الهی، علیرضا و زهرا پورآقایی اردکانی (۱۳۸۳). بررسی وضعیت استادیوم‌های فوتبال کشور در مقایسه با استانداردهای اروپایی، حرکت، شماره ۱۹، صص ۶۳ - ۷۹.
- اهوولا، اسوهتفیلد، براد (۱۳۷۲). روان‌شناسی ورزش با رویکرد روانی - اجتماعی، ترجمه رضا فلاحتی و محسن حاجی‌لو، تهران: انتشارات سازمان تربیت بدنی

- برکووینز، لئونارد (۱۳۷۲). **روان‌شناسی اجتماعی**، ترجمه محمدحسین فرجاد و عباس محمدی اصل، تهران: نشر اساطیر.
- تاج‌بخش، شهربانو (۱۳۸۷). **امنیت انسانی، نگاهی به گذشته پیش از نگاه به آینده**، مجموعه مقالات همایش بین‌المللی امنیت انسانی در غرب آسیا: دیدگاه‌ها و نقدها، بیرجند: انتشارات دانشگاه بیرجند.
- جارویس، مت (۱۳۸۰). **روان‌شناسی ورزش**، ترجمه نورعلی خواجه‌وند، تهران: انتشارات کوثر.
- جان بزرگی، ابراهیم؛ الیاسی، محمدحسین و شهامت حسینیان (۱۳۸۹). نقش پیشگیرانه مدیریت انتظامی در جلوگیری از وقوع رفتارهای تخریبی تماشاگران فوتبال، **فصلنامه مطالعات مدیریت انتظامی**، سال پنجم، شماره ۲، صص ۲۷۱ - ۲۵۱.
- جلالی فراهانی، مجید (۱۳۹۰). **مدیریت اوقات فراغت ورزش‌های تفریحی**، چاپ پنجم، انتشارات دانشگاه تهران.
- جی بول، استفن (۱۳۷۷). **روان‌شناسی ورزش**، ترجمه پرستو اصائلو سوری کشگر، تهران: انتشارات دانشگاه الزهراء.
- حییم، سلیمان (۱۳۸۶). **فرهنگ معاصر کوچک انگلیسی - فارسی**، واحد پژوهش فرهنگ معاصر، چاپ ۱۴، تهران.
- خلجی، حسن؛ بهرام، عباس و سید مهدی آقاپور (۱۳۸۷). **اصول و مبانی تربیت بدنی ورزش**، تهران: سمت.
- دانش، تاج‌زمان (۱۳۸۶). **مجرم کیست، جرم‌شناسی چیست؟** تهران: انتشارات نشر کیهان.
- دوفرانس، ژاک (۱۳۸۵). **جامعه‌شناسی ورزش**، ترجمه عبدالحسین نیک‌گهر، تهران: نشر توتیا.
- دین‌جان، چمپیون (۱۳۸۵). **روش تحقیق در عدالت کیفری و جرم‌شناسی (جلد ۲)**، ترجمه علی شایان، تهران: نشر دادگستر.
- رحمتی، محمد مهدی (۱۳۸۸). **جامعه‌شناسی خشونت ورزشی**، تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.

- رابرت گر، تد (۱۳۷۹). چرا انسان‌ها شورش می‌کنند؟ ترجمه مرشدی زاده، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- رحیمی، قاسم و همکاران (۱۳۷۹). بررسی مدیریت ایمنی در ورزشگاه‌های فوتبال کشور از دیدگاه تماشاگران، بازیکنان و مدیران اجرایی، فصلنامه پژوهش در علوم رفتاری، شماره چهارم.
- رحمتی، محمدمهدی (۱۳۸۲). بررسی عامل‌های جامعه‌شناختی خشونت و پرخاشگری تماشاگران فوتبال، فصلنامه المپیک، سال یازدهم شماره ۳ و ۴.
- رضانی نژاد، رحیم (۱۳۸۸). مدیریت پیشرفته در ورزش، انتشارات دانشگاه گیلان.
- روی، پل (۱۳۸۲). معمای امنیت اجتماعی، ترجمه منیژه نویدنیا، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال ششم، شماره سوم، ص ۶۹۲.
- ژانورن، پاتریس (۱۳۶۷). وندالیسم، بیماری جهانی خرابکاری. ترجمه فرخ ماهان. مجله دانشمندان. سال بیست و ششم شماره ۲۹۹.
- سعادت، موسی (۱۳۸۹). بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی، همسر آزاری و سلامتی روانی در بین زنان متأهل تبریز، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تبریز.
- صالحی امیری، سید رضا و افسر افشاری نادری (۱۳۹۰). مبانی نظری و راهبردی مدیریت ارتقای امنیت اجتماعی و فرهنگی در تهران، راهبرد، شماره ۵۹، صص ۷۶-۴۹.
- عبدلی، بهروز (۱۳۸۷). مبانی روانی اجتماعی در تربیت بدنی ورزش، تهران: انتشارات بامداد کتاب.
- عنبری، موسی (۱۳۸۱). بررسی علل خشونت‌گرایی در میان تماشاگران فوتبال، طرح پژوهشی جهاد دانشگاهی تهران، کارفرما: معاونت اجتماعی ناجا.
- غرایق زندی، داود (۱۳۸۸). چیستی معنا و مفهوم امنیت نرم؛ با مروری بر وجه نرم امنیت جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه مطالعات راهبردی، شماره ۴۵، صص ۸۱-۱۰۸.
- فرجی، رسول (۱۳۹۳). طراحی الگوی ارتقا امنیت استادیوم‌های فوتبال ایران، رساله دکتری، دانشگاه گیلان.
- فرید، گیل (۱۳۸۸). مدیریت اماکن ورزشی، ترجمه دکتر حسن اسدی، کیوان

- شعبانی مقدم و دکتر نوشین اصفهانی. چاپ دوم، انتشارات دانشگاه تهران.
- قاسمی، وحید؛ ذوالاکتاف، وحید و علی نورعلی وند (۱۳۸۸). توصیف جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر وندالیسم و اوباشگری در ورزش فوتبال، **فصلنامه المپیک**، سال هفدهم، شماره ۱، پیاپی ۴۵، صص ۷۹ - ۶۹.
- قاسمی، محمدعلی (۱۳۸۴). امنیت انسانی: مبانی، مفهومی و الزامات راهبردی، **فصلنامه مطالعات راهبردی**، سال هشتم، شماره چهارم، صص ۸۳۳-۸۱۷.
- قصری، محمد و رضا دوستدار (۱۳۸۸). جایگاه امنیت انسانی در چشم‌انداز ۱۴۰۴ جمهوری اسلامی ایران، **فصلنامه دانش انتظامی**، دوره ۱۱، شماره ۳، صص ۱۰۷-۶۶.
- کیانی خرابی، عباس و صفر نوبهاری (۱۳۸۰). **ناآرامی‌های پس از مسابقه فوتبال**، سازمان تحقیقات و مطالعات ناجا.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۸۳). **جامعه‌شناسی**، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.
- محمد کاظمی، رضا محمد؛ شیخ، محمود؛ شهبازی، مهدی و نازنین راسخ (۱۳۸۶). بررسی علل آشوب تماشاگران فوتبال پس از شهرآورد بزرگ ایران (از دیدگاه تماشاگران)، **پژوهش در علوم ورزشی**، شماره ۱۷، صص ۱۱۴ - ۱۰۱.
- نادریان جهرمی، مسعود؛ پورسلطانی، حسین و الهام روحانی (۱۳۹۲). شناسایی شاخص‌ها و استانداردهای ایمنی سالن‌ها و اماکن ورزشی، **مدیریت ورزشی**، دوره ۵، شماره ۳، صص ۳۶ - ۲۱.
- نورعلی وند، علی (۱۳۸۶). **بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر وندالیسم و اوباشگری در ورزش فوتبال**، دفتر تحقیقات و مطالعات معاونت اجتماعی ناجا.
- نویدنیا، منیژه (۱۳۸۴). چندگانگی امنیت: امنیت ملی، عمومی و امنیت اجتماعی، **فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی**، سال اول، شماره ۲ و ۳، صص ۵۸-۳۵.
- نیازی، اسفندیار (۱۳۹۳). **راهکارهای پیشگیری انتظامی از بروز پرخاشگری در مجموعه‌های ورزشی**، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده مدیریت انتظامی دانشگاه امین.
- نیازی پور، علی و سید میلاد دیوبند (۱۳۹۳). **فرماندهی انتظامی رویدادهای ورزشی**، انتشارات معاونت آموزش ناجا، تهران.

- ویلیامز، جان (۱۳۷۹). *کندوکاوی در پدیده اوباشگری در فوتبال*، ترجمه حسن افشار، تهران: نشر مرکز.

- یزدان فام، محمود (۱۳۸۸). *دگرگونی در نظریه‌ها و مفهوم امنیت بین‌المللی*. فصلنامه *مطالعات راهبردی*، شماره ۳۸.

- Bacan, J. (1999). *The event safety guide*. Health & safety executive. (HSE Books).

- Carlisl, V. (2003). *All records are not created equal*. Contingency planning & Management.

- Cashman, R. (2002). *Impact of the Games on Olympic host cities*. International chair in olympism (ZOC-UAB).

- Coates, D. Bard. R.H. (2010). "Professional sport Facilities Franchises and urban Economic Development". *J. Economics Department*. p:12-19.

- cope, C. Rosner, M. (2005). "Terrorism security and the proposed Brooklyn Atlantic Yards High Rise and Arena Development project". pp:1-3.

- Cunningham, G. (2007). *Security management capabilities in intercollegiate athletic*.

- Fried, G. (1999). *Safe at first*. Durham NC: Carolina Academic press.

- Hall, A. S. (2006). *Standards for effective security management of university sport venues*, Doctoral dissertation, retrieved from ProQuest Digital dissertations database, UMI number: 3257011.

- Hall, A. S. (2010), *An Examination of British Sport Security Strategies, Legislation, and Risk Management Practices*, the sport journal, 13(2). Available at: http://thesportjournal.org/article/tag/special_edition/page/2/

- Hall, A. S. (2010). *Sport event safety and security: the importance of training your people*, Security magazine. Available at: <http://www.securitymagazine.com/articled/sport-event-safety-and-security-the-importance-of-training-your-people-1>.

- Hall, Marciani, L., & Cooper, W. (2008). *Introducing a sport event security aware system*. Paper presented at the 2008 North American Society for Sport Management Conference (NASSM 2008), Toronto, Ontario.

- Hall, S. A. Marciani, L. & Cooper, W. (2008). *Introducing a sport event security aware system*, North American Society for Sport management Conference (NASSM), Toronto, Ontario, Canada. Available at: <http://www.thesportjournal.org/article/examination-british-sport-security-strategies-legislation-and-risk-management-practices>.

- Hall, S. A. Ward, R. Cunningham, T. & Marciani, L. (2008). *Developing a new curriculum in sport security management*, Journal of homeland security and emergency management, 5(1). Available at: http://aquila.usm.edu/fac_pubs/1610.

- Marsh,P.etal. (1996) Football violene in Europe,Arnsterdam School for social Issues Research Center.
- Masterman,G. 2009. Strategic sportd event management. 2nd ed. Oxford, UK: Butter – worth – Heinemann.
- O'neill, M. (2004). Policing football in Scotland: The Forgotten team. International.
- Pearson,Geoff (2006) Hooliganism,Football Industry Grupo,university of Liverpool.
- Poutvaara,Ramon. (2005),The Prevention of Football Hooliganism A Transnational Perspective. Amsterdam School For Social Science Research.
- Pradisathaporn, S. Somkuan, K. Yusaku, F. & Preecha, P. Y. (2011). An intelligent and multipurpose digital ticket using Ad Hoc Network, Procedia Engineering, 8, 296-300.
- Ramazanoglu, F. (2012). Spectators' behaviourfrom the view of security forces in sport competitions. Archives of Budo, 8(2), 59-63.
- Silvers,J.R. 2004. Professional event coordination. Hobken, N: Wiley.
- Spaaij,Ramon. (2005), The Prevention of Football Hooliganism A Transnational Perspective. Amsterdam School For Social Science Research.
- Spaaij,Ramon. (2007),Aspects of Hooliganism Violence. Amsterdam School for social Science rederach.
- Stead, D. & Rookwood, J. (2007). Responding to football disorder, policing the British football fan. Journal of Qualitative research in sport studies. 1(1): 41-33 departments. Unpublished doctoral dissertation. The University of Southern Mississippi.
- Stott, C. & Adang. O. (2004).Crowd dynamics, policing and hooliganism at Euro 2004 Tajfel laboratory school of psychology. Univercity of Liverpool. 13-1.
- Stott, C. & Pearson, G. (2005). Football baning orders, proportionality and public order, Harward journal of criminal justice, 45(3): 241-254
- Taylor, I. (1991). English football in the 1990s: taking Hillsborough seriously. In J. Williams & S. Wagg (Eds) British football and social change. London: Leicester University Press, 3-25 Review for the sociology of sport. 39(1): 104-95.
- Taylor, T. Toohey, K. (2006). Impacts of terrorism-related safety and security measyres at a major sport event, Event Management, Vol. 9. Pp. 199-209.
- Taylor. T. & Toohey, K. (2011). Sanitised and Stifling Spaces? Ensuring Safety at Australian Sport Event Precincts: Creating Securitised, Urban studies, 48(15) 3259-3275.